

საქართველოში ხორბლის ადგილობრივი წარმოება, ექსპორტ-იმპორტის ანალიზი და სასურსათო უსაფრთხოება

ლეილა გეგენავა - ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,

ავთანდილ წვერიკმაზაშვილი - ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

საკვანძო სიტყვები: ხორბალი, წარმოება, ადგილობრივი ბაზარი, რეგიონალური ბაზარი, საერთაშორისო ბაზარი, თვითუზრუნველყოფა, ხორბლის ექსპორტ-იმპორტი.

რეზიუმე

სტატიაში ადგილობრივ და საერთაშორისო წყაროებზე დაყრდნობით გაანალიზებულია საქართველოში ხორბლის ადგილობრივი წარმოება, ექსპორტ-იმპორტის მონაცემები, მისი, როგორც ადამიანისთვის ერთ-ერთი ძირითადი საკვები პროდუქტის, თვითუზრუნველყოფის მონაცემები. მიმოხილულია ხორბლის როგორც ადგილობრივ, ასევე რეგიონალურ, მსოფლიო მსოფლიო ბაზარზე არსებული მდგომარეობა.

შეიძლება ითქვას, რომ ქვეყანაში სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის არსებობს როგორც პოზიტიური, ისე ნეგატიური პირობები. პოზიტიურს განეკუთვნება: ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა, აგრომეწარმეობის შემდგომი განვითარებისთვის საჭირო ბუნებრივი და შრომითი რესურსებით უზრუნველყოფის საკმარისი დონე, რეზერვები, რომელიც ექსტენსიურ განვითარებასთან ერთად აისახება სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა მოსავლიანობისა და პირუტყვის პროდუქტიულობის ზრდაში, ოპტიმალურ-დარგობრივი სტრუქტურის ჩამოყალიბებასა და რეგიონულ მრავალფეროვნებაში, წარსულის გამოცდილება, როცა ჩვენ გვქონდა განვითარების უფრო მაღალი შედეგები.

რაც შეეხება ნეგატიურ ფაქტორებს, უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია, რომ კრიზისის პერიოდში ეკონომიკური ზრდის თითქმის ყველა ფაქტორი დაქვეითდა. რეზერვებმა, რომლებიც რეფორმების საწყის ეტაპზე არსებობდა, მკვეთრი დაცემა განიცადა. ამასთან, აგროპროდუქციის წარმოებისთვის კვლავაც არახელსაყრელი ეკონომიკური და პოლიტიკური გარემოა შექმნილი - სამამულო წარმოების პროდუქცია არაპრიორიტეტულ მდგომარეობაშია, ჯერ კიდევ მაღალია კორუფციული ფონი.

საქართველოს სტატისტიკის სამსახურის 2016 წლის მონაცემებით საქართველოს მოსახლეობა საშუალოდ თავისი შემოსავლების თითქმის ნახევარს (43%) სურსათზე ხარჯავს, რაც განვითარებულ ქვეყნებში 10-15 % ფარგლებში მერყეობს. ამ გარემოებას კიდევ უფრო ამძაფრებს, ის რომ საქართველოში მოხმარებული სურსათის 63,3% იმპორტირებულია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ 2016 წლის აბსოლუტური მაჩვენებლის მიხედვით, საქართველომ სურსათის შესაძენად 835,9 მლნ აშშ დოლარი გადაიხადა. აქედან გამომდინარე, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ქვეყანაში მარცვლეულის წარმოების ხელშეწყობა, რომელსაც მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ქვეყნის სასურსათო უზრუნველყოფაში.

აღსანიშნავია, რომ 2016 წლის მონაცემებით საქართველოში იმპორტმა ღირებულებით გამოსახულებაში მთლიანად შეადგინა 7 მლრდ 294,6 მლნ აშშ დოლარი, მათ შორის სურსათის იმპორტმა შეადგინა 835,9 მლნ აშშ დოლარი (წინა წელთან შედარებით შემცირდა მხოლოდ 0,07%-ით), სასურსათო პროდუქციის ხვედრითმა წილმა მთლიან იმპორტში შეადგინა 11,5% (წინა წელთან შედარებით გაიზარდა 0,025%-ით). 2016 წელს, 2015 წელთან შედარებით ხორბლის იმპორტი შემცირდა 27,9 %-ით და შეადგინა 86,1 მლნ აშშ დოლარი (სასურსათო პროდუქციის მთლიანი იმპორტის 10,3%), რაც მნიშვნელოვანწილად განაპირობა 2016 წელს ქვეყანაში ხორბლის კარგმა მოსავალმა და შესაბამისად, ადგილობრივი წარმოების ზრდამ.

რაც შეეხება ხორბლის იმპორტს რაოდენობრივ გამოსახულებაში 2016 წელს მთლიანად შეადგინა 552 ათასი ტონა (წინა წელთან შედარებით შემცირდა 14,7%-ით).

2016 წელს ხორბლის ექსპორტმა რაოდენობრივ გამოსახულებაში შეადგინა მხოლოდ 4,9 ათ. ტონა, ხოლო 2015 წელს მხოლოდ 0,7 ათასი ტონა.

ძირითადი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტი, ღირებულებით გამოსახულებაში, 2016 წელს წინა წლის ანალოგიურ პერიოდთან შედარებით შემცირდა 4,16 %-ით და შეადგინა 2 მლრდ 113,2 მლნ. აშშ დოლარი, მათ შორის სურსათის ექსპორტმა შეადგინა 306,2 მლნ. აშშ დოლარი (წინა წელთან შედარებით გაიზარდა 8,8 %-ით), 2016 წელს სასურსათო პროდუქციის ხვედრითმა წილმა მთლიან ექსპორტში შეადგინა 14,3 % (წინა წლის ანალოგიური მაჩვენებელთან შედარებით გაიზარდა 6,9%-ით). რაც შეეხება ხორბლის ექსპორტს ღირებულებით გამოსახულებაში, 2016 წელს შეადგინა მხოლოდ 900 ათასი აშშ დოლარი (2015 წელს 200 ათასი აშშ დოლარი), რაც საკმაოდ დაბალ მაჩვენებლად უნდა ჩაითვალოს.

იმისათვის, რომ გამოსწორდეს არსებული სავალალო მდგომარეობა, აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან აგრარულ სექტორში გატარდეს ექსპორტის ზრდის ხელშემწყობის ღონისძიებები, რომელიც მომავალში გამოიწვევს ექსპორტის ზრდას, რაც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისა და კეთილდღეობის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს. აუცილებელია მთავრობამ იმუშაოს გრძელვადიანი ეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავებაზე, რომელშიც ნათლად იქნება გამოკვეთილი განვითარების მიმართულებები და შექმნილი იქნება პროგნოზირებადი გარემო ქვეყნის ეკონომიკური აქტივობისთვის, რაც აუცილებელია მეტი ინვესტიციების მოსაზიდად. აგრარულ სექტორში ეკონომიკური პოლიტიკის თანმიმდევრულმა ინიციატივებმა ხელი უნდა შეუწყოს სტაბილურობის განცდის დამკვიდრებას და გაფანტოს გაურკვევლობის შეგრძნება; ხელი უნდა შეეწყოს სოფლად ფერმერთა აქტიურობის ზრდას და მოთხოვნის კლებით გამოწვეული შოკების დაძლევისას. მნიშვნელოვანი საკითხია ისეთი საქმიანობების განხორციელება, რომლებიც ახლად დაფუძნებულ აგრარული პროფილის საწარმოებს საერთაშორისო ბაზარებზე შესვლას გაუადვილებს, ჭეშმარიტად კონკურენტულ გარემოს გააძლიერებს, რაც შესაბამისად გამოიწვევს ქვეყნის საექსპორტო პოტენციალის ზრდას.

რაც შეეხება ძირითადი სასურსათო პროდუქციის თვითუზრუნველყოფის მონაცემებს-2016 წელს ხორბლის თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებელი შეადგენდა -19 %-ს, 2015 წელს-17%-ს), სიმინდის-79%-ს (2012წელს-77%-ს), კარტოფილის-92%-(2012წელს-90%-ს), ბოსტნეულის-64% (2015 წელს-66%), ყურძნის-150%-ს (2015წელს-121%-ს) საქონლის ხორცის 79%-ს (2015 წელს-ასევე 79%) ხილის-131%-ს (2015 წელს 103%), ფრინველის ხორცის-35 %-ს (2015 წელს-30%), რძე და რძის პროდუქტების-82%ს (2015 წელს-87%), კვერცხის-100%-ს (2015 წელს 102%). აქედან გამომდინარე აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან გატარდეს ექსპორტის მასტიმულირებელი ღონისძიებები იმ პროდუქციის წარმოების ზრდისათვის, რომელთა თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებლები ძალიან დაბალია და სადაც იმპორტს მაღალი ხვედრითი წილი უჭირავს (კერძოდ, მარცვლეულის (ხორბლის) წარმოება, საქონლის და ფრინველის ხორცის წარმოება, თევზის წარმოება).

2016 წელს ქვეყანაში წარმოებულ იქნა მხოლოდ 127 ათასი ტონა ხორბალი, ნათესმა ფართობმა შეადგინა 50100 ჰა, ხორბლის საშუალო მოსავლიანობამ 1 ჰა-ზე შეადგინა 2,6 ტონა, რაც საკმაოდ დაბალი მაჩვენებელია (თუმცა, უნდა ითქვას, რომ წინა წლების ანალოგიურ მონაცემებს თითქმის 2-ჯერ აღემატება). 1 სულ მოსახლეზე ქვეყანაში წარმოებული იქნა მხოლოდ 34 კგ ხორბალი რაც, მიუხედავად იმისა, რომ საკმაოდ დაბალი მაჩვენებელია, წინა წლების ანალოგიურ მონაცემებს აღემატება 2,5-ჯერ.

მართალია, ეროვნული სასურსათო უსაფრთხოება დაფუძნებულია საკუთარი წარმოების კვების ძირითადი პროდუქტებით მოსახლეობის დაკმაყოფილებაზე, მაგრამ ეს არ ნიშნავს სურსათის იმპორტზე საერთოდ უარის თქმას, რომლის გადიდება, როგორც წესი, იწვევს ადგილობრივი წარმოების გაჩანაგებას და სურსათით თვითუზრუნველყოფის ღონის შემცირებას. ამიტომაც, რომ თანამედროვე მსოფლიოში, ქვეყნები, ხელმძღვანელობდნენ რა კონკურენტული უპირატესობის კანონის მოთხოვნებით, დასაშვებად მიიჩნევენ სამამულო ბაზარზე სურსათის იმპორტს 15-20%-ის ფარგლებში. ამ პირობებში არც ეკონომიკური სარგებლის მიღების შანსი იკარგება და არც კონკურ-

რენცია სუსტდება სამამულო საქონელმწარმოებელთა შორის. ამასთან, საფრთხე არ ემუქრება არც ეკონომიკურ და არც სასურსათო დამოუკიდებლობას.

სოფლის მეურნეობის განვითარებისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა სამეურნეო და ეკონომიკური მექანიზმის შემუშავებას ენიჭება. თუ ამ მოთხოვნების დონეზე გავაანალიზებთ საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო სექტორის განვითარების ძირითად მახასიათებლებს, დავინახავთ, რომ ეკონომიკის ეს უმნიშვნელოვანესი სექტორი ჯერ კიდევ რეფორმირების პროცესშია და ამდენად, აქ მოქმედ ერთიან, დასრულებული სახის სამეურნეო, თუ ეკონომიკური ხასიათის მექანიზმებზე ლაპარაკი არ შეიძლება. პირიქით, შეინიშნება ღრმა დისპროპორციები სექტორის ცალკეული დარგის განვითარებაში. ამასთან ერთად, სახეზეა სუსტი კავშირები და წინააღმდეგობები, რაც იწვევს მთლიანად ამ სექტორის განვითარების საწარმოო-ეკონომიკური მაჩვენებლების გაუარესებას, პროდუქტიულობის შემცირებას და სასურსათო უშიშროების პრობლემის კიდევ უფრო გამწვავებას.

ამაზე მეტყველებს დარგთაშორისი კავშირების რღვევა, არასწორი ფასების პარიტეტი სასოფლო და სამრეწველო წარმოშობის პროდუქციაზე, სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დაცემის დიდი მასშტაბები და სხვ. რაც სულ უფრო ზრდის საზღვარგარეთის ქვეყნებზე საქართველოს სასურსათო დამოკიდებულების ხარისხს, ადიდებს საგადასახადო ბალანსის დეფიციტს და იწვევს მასთან დაკავშირებულ ნეგატიურ პროცესებს. სურსათის იმპორტზე ორიენტირება უარყოფითად აისახება ეროვნული სასურსათო პროდუქციის წარმოებაზე, რაც, საბოლოო ანგარიშით, მკვეთრად აქვეითებს ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების დონეს, ამცირებს სავალუტო რეზერვების მოცულობას და ქმნის ეროვნული ვალუტის ინფლაციის საშიშროებას.

უდავო ფაქტია, რომ ქვეყანაში შექმნილი მძიმე ეკონომიკური სიტუაცია და მისგან გამომდინარე სოციალური ფონი, ძირითადად, ეკონომიკურ პროცესებში სახელმწიფოს მონაწილეობის პასიური როლითაა გაპირობებული. მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ არც ერთ ქვეყანას არ შეუძლია მეტ-ნაკლებად ნორმალური განვითარება ეკონომიკურად ძლიერი სოფლის მეურნეობის გარეშე, მით უფრო საქართველოს, სადაც სამამულო სოფლის მეურნეობის განვითარება მაღალი მულტიპლიკაციური ეფექტით აისახება მთელი ეკონომიკის განვითარებაზე. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ არც ერთ განვითარებულ ქვეყანას არ მიუღწევია წარმატებისთვის აგრარული სექტორის სახელმწიფო მხარდაჭერის გარეშე.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, ამ მიმართულებით, ევროკავშირის ქვეყნების გამოცდილება, სადაც უკვე დიდი ხანია რაც ფუნქციონირებს სოფლის მეურნეობის პროდუქციისა და ნედლეულის სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა, რეგულირდება სურსათის ექსპორტი და იმპორტი, გამოიყოფა საჭირო სუბსიდიები სტრუქტურული გარდაქმნებისთვის, საწარმოო და არასაწარმოო ინფრასტრუქტურის შექმნისათვის, აგრარული პროდუქციის სამრეწველო გადამუშავებისა და რეალიზაციისთვის, დგინდება პროდუქციის წარმოების კვოტები, გარანტირებული ფასები და ა.შ. რაც შეეხება საქართველოს, აქ პრაქტიკულად არც ერთი ზემოაღნიშნული სტიმული არ მოქმედებს. მიგვაჩნია, რომ სასოფლო-სამეურნეო სექტორის სახელმწიფო რეგულირებისა და მხარდაჭერის საკითხი ჩვენს ქვეყანაში განხილული უნდა იქნეს მეწარმეობის განვითარებასა და მიკროდონეზე წარმოების თვითრეგულირებასთან მჭიდრო კავშირში. ყველა შემთხვევაში სახელმწიფო რეგულირების ფორმისა და მეთოდის განსაზღვრისას უპირატესობა უნდა მიეცეს იმ კონკრეტულ ეკონომიკურ თუ ორგანიზაციულ ღონისძიებებს, რომლებიც მაქსიმალურად უზრუნველყოფენ წარმოების ეფექტიანობისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, საბოლოო ანგარიშით კი, ქვეყანაში სურსათით თვითუზრუნველყოფას აღიარებული ნორმების ფარგლებში. ამას ადასტურებს საერთაშორისო ეკონომიკური და ფინანსური ინსტიტუტების დასკვნები, მსოფლიო პრაქტიკა და გამოცდილება.

ამ მხრივ საყურადღებოა საქართველოს სასურსათო უსაფრთხოების სტრატეგიის ოფიციალური პარამეტრების გაცნობა, რომლებიც მოცემულია ცხრილში.

პროდუქციის სახე	პარამეტრები, ათ.ტ.		
	ოპტიმალური	2016 წელი	კრიტიკული
მარცვლეული და პარკოსნები	1075	421,2	750-800
კარტოფილი	372	249	250
ბოსტნეული	496	141,7	200-252
ხილი და კენკრა	480	186.4	300-330
მცენარეული ცხიმები	29	1,3	15-20
შაქარი	140	12	100-110
ხორცი (ცოცხალი წონით)	125	66,1	85-90
პროხის რძე	820	540	550-570
კვერცხი, მლნ. ცალი	505	590	330-350

როგორც ცხრილიდან ჩანს, საქართველოში, დღეისათვის, არსებული სურსათის რესურსების მოცულობა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება არა მარტო ოპტიმალურს, არამედ კრიტიკულსაც კი.

საქართველომ, სხვა ცივილიზებულ ერთა მსგავსად, უნდა გამოკვეთოს პრიორიტეტები სოფლის მეურნეობაში. ჩვენი აზრით, პრიორიტეტები ამ სფეროში შეიძლება იყოს ორი მიმართულების: პირველი, სოფლის, როგორც ტერიტორიული და სოციალური ერთეულის შენარჩუნება (ამ ამოცანაში შედის კულტურული და ველური ლანდშაფტების დაცვა) და მეორე-სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფელი სოფლის მეურნეობის სტრუქტურის ჩამოყალიბება.

ნებისმიერ ქვეყანაში, სოფლად მოსახლეობის რეალური დასაქმებისა და შედარებით მოკლე დროში სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სათანადო დონის მიღწევამ მხოლოდ სისტემური ცვლილებებითა და კომპლექსური ღონისძიებების განხორციელებითაა შესაძლებელი. მათ შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადამიანური რესურსების სამეწარმეო აქტივობის ამაღლებაა.

ხორბლის მსოფლიო ბაზრის მიმოხილვა

ხორბლის მსოფლიო ბაზარზე ძირითად მოთამაშეებს წარმოადგენენ ევროკავშირი, ამერიკის შეერთებული შტატები, კანადა, რუსეთი, ავსტრალია, უკრაინა, არგენტინა, ყაზახეთი. 2016 წელს ევროკავშირმა მსოფლიო ბაზარზე მოახდინა 33 მლნ ტონა ხორბლის რეალიზაცია (იმპორტმა შეადგინა-6 მლნ 700 ათასი ტონა), ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა 21 მლნ 200 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა 3 მლნ 215 ათ. ტონა), კანადამ - 20 მლნ 157 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა-502 ათ. ტონა), რუსეთმა-27 მლნ 809 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა-503 ათ. ტონა), ავსტრალიამ-22 მლნ 600 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა -144 ათ. ტონა), უკრაინამ-18 მლნ 107 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა-41 ათ. ტონა), არგენტინამ-13 მლნ 825 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა მხოლოდ -5 ათ. ტონა) და ყაზახეთმა-7 მლნ 400 ათასი ტონა (იმპორტმა შეადგინა-80 ათ. ტონა). მთლიანად 2017 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით ხორბლის მთლიანმა მსოფლიო ექსპორტმა შეადგინა 151 მლნ. ტონა.

რაც შეეხება ხორბლის მსოფლიო ექსპორტ-იმპორტის მონაცემებს, ღირებულებით გამოსახულებაში 2016 წლისათვის - ხორბლის მთლიანმა ექსპორტმა შეადგინა 36,3 მლრდ აშშ დოლარი, საიდანაც ევროკავშირმა მსოფლიო ბაზარზე გაიტანა 9 მლრდ 300 მლნ. აშშ დოლარის (მთლიანი მსოფლიო ექსპორტის 25,6%), ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა- 5,4 მლრდ აშშ დოლარის (14,8%), კანადამ-4,5 მლრდ აშშ დოლარის (12,4%), ავსტრალიამ - 3,6 მლრდ აშშ დოლარის (9,9 %), უკრაინამ - 2,6 მლრდ

აშშ დოლარის (7,2%), არგენტინამ - 1,9 მლრდ აშშ დოლარის (5,2%), ყაზახეთმა - 685,1 მლნ აშშ დოლარის (1,9%) ღირებულების ხორბალი.

2016 წელს, ხორბლის მთლიანმა მსოფლიო იმპორტმა ღირებულებით გამოსახულებაში შეადგინა 36,8 მლრდ აშშ დოლარი, საიდანაც ინდონეზიამ მსოფლიო ბაზარზე განახორციელა 5,4 მლრდ აშშ დოლარის (მთლიანი მსოფლიო იმპორტის 14,6%), იტალიამ - 1,8 მლრდ აშშ დოლარის (4,9%), ალჟირმა - 1,5 მლრდ აშშ დოლარის (4,1%), ეგვიპტემ - 1,5 მლრდ აშშ დოლარის (4,1%), იაპონიამ - 1,4 მლრდ აშშ დოლარის (3,8 %), ბრაზილიამ - 1,3 მლრდ აშშ დოლარის (3,5 %), ესპანეთმა და მაროკომ - 1,3 მლრდ აშშ დოლარის (3,5%), ფილიპინებმა და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკამ-1 მლრდ აშშ დოლარის ღირებულების (2.7%) ხორბლის შესყიდვა.

2016 წელს, ხორბლის მთლიანმა მსოფლიო წარმოებამ შეადგინა 724 მლნ ტონა, საიდანაც ევროკავშირმა აწარმოა 145.2 მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე 285 კგ), შემდეგ მოდის რუსეთი 72.5 მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე 502.2კგ), აშშ - 62,8 მლნ. ტონა (1 სულ მოსახლეზე-194 კგ), კანადა - 29.3 მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე- 874,4 კგ), უკრაინა - 24.8 მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე 595 კგ), ავსტრალია - 23.6, მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე 1256 კგ), არგენტინა - 13.9 მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე-1324 კგ), ყაზახეთი - 13 მლნ ტონა (1 სულ მოსახლეზე-842 კგ).

ამავე წელს, საშუალო საჰექტრო მოსავლიანობა ხორბლის მწარმოებელ ძირითად ქვეყნებში შეადგენდა - ევროკავშირის ქვეყნებში 5,6 ტ/ჰა-ზე (ნათესი ფართობი 27,6 მლნ ჰა), აშშ-ში - 3,5 ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 17,7 მლნ ჰა), კანადაში-3,3 ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 8,9 მლნ ჰა), რუსეთში - 2,7ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 27 მლნ ჰა.), ავსტრალიაში - 2ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 11,7 მლნ.ჰა), უკრაინაში - 3,8 ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 6,5 მლნ ჰა), არგენტინაში-2,5 ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 5,6 მლნ ჰა) და ყაზახეთში - 1,1 ტ/ჰა (ნათესი ფართობი 12,4 მლნ. ჰა) .

მეზობელ ქვეყნებში ხორბლის წარმოების და ექსპორტ-იმპორტის მონაცემები შემდეგნაირია- აზერბაიჯანში, 2016 წლის მონაცემებით ხორბლის ნათესი ფართობი შეადგენს 590.6 ათ. ჰა-ს, ხოლო მოსავალი-1 851,5 ტონას (საშუალო საჰექტრო მოსავლიანობა შეადგენს-3,13 ტ/ჰა). 1 სულ მოსახლეზე წარმოება შეადგენს 191 კგ-ს. რაც შეეხება ანალოგიურ მონაცემებს სომხეთში-2016 წლისათვის ხორბლის ნათესი ფართობი შეადგენდა 198,1 ათ ჰა-ს, ხოლო მოსავალი-604.2 ათ. ტონას (საშუალო მოსავლიანობა შეადგენს - 3 ტონას). 1 სულ მოსახლეზე ხორბლის წარმოება შეადგენდა-201.4 კგ-ს, რაც შეეხება თურქეთს, 2016 წელს ხორბლის ნათესმა ფართობმა შეადგინა 7 მლნ 860 ათ. ჰა-ს, ხოლო წარმოებამ 19,5 მლნ ტონა (საშუალო საჰექტრო მოსავლიანობა შეადგენს 2,5 ტონას), ერთ სულ მოსახლეზე ქვეყანამ აწარმოა 245 კგ, რაც სრულად აკმაყოფილებს ადგილობრივი მოსახლეობის მოთხოვნილებას და ნაწილი ექსპორტზეც გადის. რაც შეეხება აზერბაიჯანს იგი სრულად აკმაყოფილებს მოსახლეობის ფიზიოლოგიურ მოთხოვნილებას ადგილობრივი წარმოების ხორბლით (რაც საშუალოდ შეადგენს 130კგ-ს წელიწადში), ხოლო სომხეთი ნაწილობრივ და იგი გარკვეულწილად რჩება ხორბლის იმპორტზე ორიენტირებულ ქვეყნად.

რაც შეეხება 2016 წლის ხორბლის ექსპორტ-იმპორტის მონაცემებს ზემოაღნიშნულ ქვეყნებში, სომხეთს ხორბალი საერთოდ არ გააქვს ექსპორტზე, ხოლო იმპორტმა ქვეყანაში შეადგინა - 281 ათასი ტონა. აზერბაიჯანს გასულ წელს ხორბალი ექსპორტზე არ გაუტანია, ხოლო იმპორტმა კი შეადგინა - 1 მლნ 327 ათასი ტონა. თურქეთმა, 2016 წელს ექსპორტზე გაიტანა 6,2 მლნ ტონა ხორბალი, ხოლო იმპორტმა კი შეადგინა 4, 5 მლნ. ტონა

მოსახლეობის მიხედვის მსოფლიოში ორმა გიგანტურამა ქვეყანამ ჩინეთმა და ინდოეთმა 2016 წელს აწარმოეს შესაბამისად 128,8 მლნ და 87 მლნ ტონა ხორბალი. ჩინეთში ხორბლის ნათესმა ფართობმა შეადგინა 24,2 მლნ ჰა, საჰექტრო მოსავლიანობამ კი 5,3 ტ/ჰა. 1 სულ მოსახლეზე ხორბლის წარმოებამ შეადგინა 93 კგ. 2016 წელს ჩინეთმა ექსპორტზე გაიტანა მხოლოდ 748 ათასი ტონა ხორბალი, ხოლო იმპორტმა შეადგინა 4,4 მლნ ტონა. აქედან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით რომ ჩინეთში ხორბალი არ წარმოადგენს ძირითად საკვებ მარცვლელ კულტურას (ბრინჯის მოხმარება გაცილებით მეტია ხორბალზე), ჩინეთი ძირითადად იკმაყოფილებს საკუთარ მოთხოვნილებას ხორბალზე და შესაბამისად, იმპორტირებული ხორბლის მოხმარება გაცილებით დაბალია ადგილობრივთან შედარებით.

ინდოეთში, 2016 წლის მონაცემებით ხორბლის ნათესმა ფართობმა შეადგინა 30,2 მლნ ჰა, სა-
ჰექტრო მოსავლიანობამ 2,9 ტ/ჰა, 1 სულ მოსახლეზე წარმოებამ-კი 65,7 კგ. ინდოეთი ძირითადად
აკმაყოფილებს მოსახლეობის მოთხოვნილებას ხორბალზე, სადაც, ისევე როგორ ჩინეთში ხორბალი
არ წარმადგენს ძირითად საკვებ კულტურას. 2016 წელს ქვეყანაში იმპორტირებულია 5,9 მლნ ტონა
ხორბალი, ხოლო ექსპორტზე გატანილია 516 ათასი ტონა. რაც ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობიდან
გამომდინარე საკმაოდ კარგ შედეგად შეიძლება ჩაითვალოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. www.irrigation.ge
2. www.geostat.ge
3. www.worldstopexport.com
4. www.importexportplatform.com
5. www.statista.com
6. www.ru.actualitix.com
7. www.fao.org
8. www.stat.gov.az
9. www.armstat.am
10. www.indexmundi.com
11. www.wto.org

Local production of wheat in Georgia, export-import analysis and food safety

Leila Gegenava - Academic Doctor of Economics

Avtandil Tsverikazzashvili - Academic Doctor of Economics

Key words: Wheat, Production, Local market, Regional market, World market, Consumption, Export-
import of wheat.

Abstract

Based on local and international sources in the article, domestic production of wheat in Georgia, export-
import data, as well as one of the main food products for human consumption, self-conservation data. The current
state of wheat as a local and regional world market.